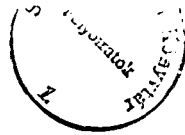

54854

54854

NAGYNÉ PAKSI MARGIT

főiskolai adjunktus

Szent István Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara
Jászberény

A nyelv a nyelvtanulás nevelő szerepe*

A Nemzeti Alaptanterv az élő idegen nyelvre vonatkozó célokat, célkitűzéseket a következőképpen fogalmazza meg: „Az idegen nyelv tanítása elsősorban a gyakorlati nyelvi készségek elsajátítását szolgálja. Egyben megismerteti egy másik kultúra sajátos értékeit. A tankötelezettség ideje alatt legalább egy élő idegen nyelvet meg kell tanítani olyan fokon, hogy a tanuló hétköznapi (turisztikai, egyszerűbb munkákra nézve munkavállalói, fogyasztói) helyzetekben *a nyelvet használni tudja.*”

A Nemzeti Alaptantervben képviselt értékek, az egységes, minden tárgyra vonatkozó alapvető követelmények és az ezekre épülő differenciálás egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a tanulók minél teljesebben bontakoztathassák ki személyiségüket. Azzal, hogy különböző ismereteket sajátítanak el, megalapozódik műveltségük, kialakul világszemléletük, formálódik világképük, segítve eligazodásukat szűkebb és tágabb környezetükben. Hogyan segíti őket ebben a nyelvtanulás? Vajon nem több-e a nyelv, a nyelvtanulás, mint amit a NAT célként meghatároz?

Nyelvészek, nyelvtudósok elméleteire, a nyelv elsajátításával összefüggő tudományos módszerekre való utalás nélkül, arról beszélnék most nem kimondottan tudományos, inkább emberközeli megközelítésben, ami a konferencia mottója: „A nyelv nevelő szerepéről”. Mire nevel a nyelv? A témával kapcsolatban gondolkodásomat alapvetően meghatározta az, hogy főiskolánkon általános iskolai tanítókat képezünk, tehát a célcsoport az ő általuk tanított kisdíátság. A nyelvnek, a nyelvtanulásnak az előadásban kiemelt szerepe azonban azokat sem hagyja érintetlenül, akik később kezdenek el nyelvet tanulni.

Nyelvet tanulni szükséges. Több okból is, ez is kétségtelen. Most mégis, azt a kérdést teszem fel, hogy vajon mindennapi tanítói munkánk során gondolunk-e arra, hogy mindazon kívül, amit már oly sokszor és oly sokan megírtak a nyelvtanulás szükségességéről, milyen más, pozitív, sok mindenre kiterjedő nevelő hatása van a nyelvtanulásnak.

A „korszerű műveltség néhány követelménye áthatja az iskolai oktatás elemeit”, így a nyelvtanítást is. Mik tartoznak ide nagy vonalakban (a NAT alapján):

- *Nemzeti kultúránk értékeinek* megismerése, nemzet tudat elmélyítése, hagyományok ápolása. Emellett nyitottság a hazánkban és a körülöttünk élő népek, népcsoportok értékeinek megismerésére, megbecsülésére.
- *Kapcsolódás Európához:* pozitív viszony kialakítása a közös európai értékekhez, nemzetközi kapcsolatok ápolása, egyetemes európai kultúra megismerése.
- *Környezeti nevelés:* A környezettudatos magatartás kialakítása.
- *Kommunikációs kultúra kialakítása.*
- *Testi és lelki egészségre nevelés,* melynek alapján: minden oktatói, nevelői munkának szolgálnia kell a tanulók testi, lelki és szociális fejlődését.

Milyen módon alkalmas erre a nyelv, a nyelvtanulás? Beszéljünk először is arról, hogyan nevelünk!

Tudatosan és nem tudatosan; néha személyes példamutatással, néha szakkönyvekből vett és papíron, elméletben jól bevált, de az életben, a gyakorlatban gyakran nehezen alkalmazható módszerekkel. Vagy úgy, ahogyan minket is neveltek, vagy talán az elkedvetlenítő személyes tapasztalatok alapján éppen ellenkezőleg.

* „A nyelv nevelő szerepe” címmel Pécsen megrendezett Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián elhangzott előadás

A *nevelés módszerét annak célja* határozza meg. Mi a cél? A nevelési folyamatban a személyiség strukturális elemeinek fejlesztése történik. A nevelélméleti tankönyvek szerint a pedagógiai, a nevelői tevékenység az optimális hatásfokú „*közösségfejlesztő aktivitásra és önfejlesztő aktivitásra*” igyekszik alkalmassá tenni az egyént, a konstruktív életvezetés megalapozása érdekében. Alkalmos-e erre a nyelvtanítás? Mire nevel a nyelvtanulás? Bátran feltehetjük ezeket a kérdéseket, mert ha máshonnan nem is, saját, idegen nyelvet tanuló kis- és nagydiákkorunkból mindannyian emlékszünk a tevékenység személyiségfejlesztő hatására.

A nyelv, *a nyelvtanulás a tudatos nevelés* bizonyos formája. Amikor nyelvet tanítunk, nem csupán szavakat, nyelvtani szabályokat, kiejtést tanítunk, hanem személyiséget alakítunk, látókört szélesítünk, toleranciára és következetességre nevelünk.

A műveltségi területek oktatásának közös követelményei között adja meg a Nemzeti Alaptanterv a korábban már említett *nemzeti kultúra*, a „Hon- és népismeret” jelentőségét, a nemzettudat megalapozását, nemzeti önismeret elmélyítését. Sokszor csak akkor tudatosulnak bennünk kultúránk és annak elemei, amikor más kultúrából származó emberekkel kerülünk kapcsolatba. Ilyen értelemben a tőlünk különböző emberekkel való találkozás tulajdonképpen önmagában nevelő hatású, hasznos a tudatosságunk szempontjából, s megfelelően kezelve személyiségünk fejlődését és kiteljesedését is szolgálhatja.

Aki idegen nyelvet tanul, az megtanulja jobban megbecsülni saját *anyanyelvét*, saját nemzetét, nemzetiségét is. Mi, német nyelvet tanítók például, megpróbáljuk legyőzni az új német helyesírás buktatóit. Vannak évfolyamok természetesen, ahol már az új helyesírással kezdjük tanítani a nyelvet anélkül, hogy fel kellene hívni a figyelmet a régivel szembeni eltérésekre, hiszen az alkalmazott tankönyvek is az új helyesírás szerint készültek. Vannak azonban évfolyamok, ahol a helyesírás alapvető szabályait már megtanítottuk. Ott újra és újra fel kell hívni a figyelmet a régi és az új eltéréseire, és tudatosítanunk kell az új szabályokat. Az idegen nyelv tanulása ilymódon közvetve ráirányíthatja a figyelmet *anyanyelvünk helyesírási szabályainak tiszteltetésére tartására*.

Hatással van a nyelvtanulás, ezen kívül a gyermek *gondolkodására*, logikájának fejlődésére is. Az anyanyelvet nem tudatosan sajátítottuk el, az idegen nyelvet általában igen. A tanuló felfedezhet hasonlóságokat és különbségeket a nyelvekben, megtanul párhuzamot vonni, analógiákat felismerni, megtanul másféle rendszer működésébe bepillantani. Fokozatosan tudatosulnak benne tehát az anyanyelv és a célnyelv rendszere közötti egyezések, és különbségek.

Ha beszélünk arról, hányféle dialektus létezik a célnyelvi országban (esetünkben Németország, Ausztria, Svájc), diákjaink talán mosolygás nélkül fogadják majd el azokat, akik magyarul, mégis valamilyen tájszólással vagy az irodalmi nyelvtől bármilyen eltéréssel beszélnek.

A *nyelvtanulás felkeltheti* továbbá, esetleg elmélyítheti *az érdeklődést más tantárgyak iránt* is (pl.: földrajz, történelem), hiszen fontos bizonyos információk megszerzése arról az országról, melynek a nyelvét tanuljuk. A tanulók nyitottabbá és megértővé válnak adott esetben a célnyelvi országok kultúrája, életmódja, szokásai, hagyományai, más vallások, egyszóval a másság iránt (igaz, manapság, amikor rohamunkában készítene fel nyelvviskolák tanulókat meghatározott szintű nyelvvizsgákra, gyakran hátrányt szenved ez a terület).

Mindezen erényeken kívül nevel még *rendszerességre, következetességre*, hiszen nem tanulhatunk nyelvet anélkül, hogy ne foglalkoznánk vele rendszeresen, sőt, hogy megakadályozzuk nyelvtudásunk passzív vá válását, módszeresen és rendszeresen frissen kell tartanunk azt.

A *nyelvtanulás továbbá fegyelemre, és figyelemre nevel*, hiszen a nyelvtanulás teljes koncentrációt kíván, hacsak nem vagyunk abban a szerencsés helyzetben, hogy valamilyen módon anyanyelvi környezetben tanulhassuk a nyelvet. Amikor arra ösztönözzük a diákokat, a hallgatókat, hogy néhány szemesztert külföldön töltsenek, vagy arra, hogy fogadjanak külföldről olyan fiatalokat, akik a legkülönfélébb indíttatásból tanulják a magyart, mint idegen nyelvet, tulajdonképpen nem csupán az idegen nyelv elsajátítására bátorítjuk őket, hanem ahhoz is segítséget nyújtunk, hogy megtanulják *az alkalmazkodás képességét és szűkségességét és megtanuljanak elfogadni másokat*.

Ilymódon a nyelvtanulás toleranciára is nevel, hiszen megismerjük és megtanuljuk elfogadni a másságot, s ha ezen a szinten elfogadjuk, vagy megtanítjuk elfogadni, azt alkalmazhatjuk az élet más területeire is.

Mi, a SZIE Jászberényi Főiskolai Karán, általános iskolai tanítókat képezünk. Nagy felelősség ez, minden téren. Ebben a korban nagy tekintélye van a tanítónak, sok esetben még a szülővel szemben is. Ha már kisgyermekkorban megtanítjuk a gyermekeket, hogy léteznek más országok, más szokások; emberek, akik más nyelvet beszélnek, és hogy az egyes országokkal kapcsolatban sokszor hangoztatott klisék nem vonatkoznak mindenkire, s nem is törvényszerűen negatívak, már megtanítottuk őket arra is, hogy nem szabad feltétlenül általánosítanunk fogalmakat, adnunk kell magunknak lehetőséget arra, hogy megismerjük környezetünket, a környezetünkben élő embereket; tehát ne ítéljünk elhamarkodottan.

Amikor azt tanítjuk a gyerekeknek, hogyan élnek, miket és mikor esznek, mit és hogyan ünnepelenek, milyen az iskolarendszerük és szokásaik, milyen tantárgyakat tanulnak, kikkel élnek együtt és járnak iskolába azok, akiknek a nyelvét tanuljuk, máris a *másságot* tanítjuk meg elfogadni, még ha nem tudatosítjuk is eleinte.

Igen érdekes, gyakran meglepő, adott esetben kínos helyzetek adódhatnak abból, ha nem ismerjük annak az országnak a szokásait, melynek a nyelvét tanuljuk. Különösen, ha célnyelvi környezetben tehetjük ezt.

Tudjuk, mennyi konfliktus forrása Németországban a vendégmunkások, elsősorban török vendégmunkások jelenléte. Oly mértékben más nép, más kultúra, hogy a beilleszkedés, szinte teljességgel lehetetlen (hovatovább törekvés sincs erre) annak ellenére, hogy már generációk születtek, élnek az országban.

Különleges rétegét képezik a lakosságnak az úgynevezett hazatelepülők (orosz területekről, Erdélyből stb.) és a valamilyen politikai ok, üldöztetés miatti betelepülők. Ebből a szempontból Németország kedvelt célország. Mindemellett élnek az országban nemzeti kisebbségek is. Ők mindannyian ragaszkodnak szokásaikhoz, ápolják hagyományait, gyakorolják vallásukat. Nehéz elfogadni ezt a sokféleséget, de ha kezdettől fogva egy iskolába, egy osztályba jár a Németországban élő kínai gyermeke a török vendégmunkás gyermekével és a német kisdíákkal, megtanulják egymást egyformán kezelni, mindenféle különbségtétel nélkül. Ha például az ország bemutatása alkalmával erről beszélünk, elfogadtathatjuk a gyerekekkel, hogy ami más, az nem biztos, hogy rossz. Aktuális téma ez, talán kicsit másként nálunk, Magyarországon is.

Talán furcsán hangzik, de bizonyos értelemben része lehet a *nyelvtanulás a környezeti nevelésnek, a környezettudatos magatartás, életvitel kialakításának is*. Ha a tanítás során a szokásoknál utalunk pl. a németek szelektív hulladékgyűjtésére már a kisháztartásokban is (ami nálunk még nem elterjedt szokás – bár kezdeményezések már vannak), máris érdeklődőbbé tesszük a gyerekeket környezetük állapota iránt, amivel talán elérhetjük, hogy egy idő után ő figyelmezteti szüleit pl. üdítovásárlásnál, hogy ne az eldobható, hanem a visszaváltható műanyag palackosot vásárolják meg.

A nyelvtanulás mindezekén kívül segít a gyermeknek elhelyezni magát a világban, s minél nagyobb kitekintése van a világra, annál inkább fogja ösztönözve érezni magát arra, hogy esetleg újabb nyelvet tanuljon, és ne érezze frázisnak a mondást: *mindenki 1, nyi embert ér, ahány nyelvet beszél*. Ilyen módon fejlődik *kommunikációs kultúrájuk* is, amely a NAT szerint „részben a műveltség, a tudás alapja, részben az egyén szocializációjának, a társadalmi érintkezésnek, az egyéni és közösségi érdek érvényesítésének, egymás megértésének, elfogadásának, megbecsülésének döntő tényezője.”

Mindezek hétköznapi dolognak tűnhetnek, s amikor nyelvet tanítunk, talán végig sem gondoljuk az olyan kérdések mellett, hogy milyen nyelvvizsgát sikerül minél rövidebb idő alatt kipróbálni gyermekünkben, hiszen egyrészt csak így tud érvényesülni, másrészt, az iskola (nyelviskola) „értékét” és elismertségét is az határozza meg, hogy a tanulók hány százaléka tett sikeres nyelvvizsgát. Emellett sokszor elvesznek azok az értékek, amelyek egy - egy nyelv megtanulásának az előzőekben említett fontos tényezői, értékei.

Mindezek alapján látható, hogy a nyelvtanulás, sok más pozitívuma mellett rendelkezik a nevelés kettős funkciójának, „*a közösségfejlesztő funkció és az individuális fejlesztő funkció*” kritériumaival. Hozzájárul tehát a szélesebb és tágabb emberi közösségek fejlődéséhez, és elősegíti az egyén konstruktív fejlődését is.